

внутрішню та зовнішню мотивацію, постійно стежити за власним психоемоційним станом та протидіяти професійному вигоранню.

Підбиваючи підсумки, варто зауважити, що клас – це мікрокосмос всесвіту, мікрокосмос суспільства. Тому важливо створювати безпечне навчальне середовище, в якому учні мають можливість вільно виражати свої думки та відчувати себе захищеними, сприяючи тим самим їхньому розвитку як особистостей. Це включає в себе не лише фізичну безпеку, але й емоційний комфорт, де діти відчують, що їхні потреби та думки мають значення. Праця над створенням такого середовища сприяє підвищенню якості освіти та розвитку учнів, допомагаючи їм стати впевненими, толерантними та успішними громадянами.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової середньої освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» від 30.09.2020 № 898. URL : <http://surl.li/mfre> (дата звернення: 21.04.2024).

2. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. URL :<https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vonaye-u-shkoli/> (дата звернення : 21.04.2024 р.).

3. Шлейхер А. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / Переклала з англ. Ганна Лелів. Львів : Літопис, 2018. 296 с.

ТИПОЛОГІЯ ВПРАВ ТА ЗАВДАНЬ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Горбач Ауріка Андріївна,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти I курсу Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, **Бершадська Катерина Юрїївна,** студентка 11-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Науковий керівник: Бірюк Людмила Яківна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології початкової освіти Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Ключові слова: молодші школярі, емоційний інтелект, типологія вправ та завдань, методика формування

Основними напрямками формування емоційного інтелекту учнів початкових класів нами визначено розвиток самосвідомості, аперцепція; здатність усвідомлення й

оцінювання власних емоцій, їх інтенсивність, залежність сприйняття навколишньої дійсності від емоційного стану; вміння визначати інтенсивність емоцій; збільшення кількості емоцій, вміння керувати емоціями. Вважаємо, що вище зазначені компоненти досліджуваної якості мають формуватися в процесі комунікації в освітньому процесі, зокрема на уроках «Літературне читання».

Відповідно до завдань дослідження, розглянемо методику формування досліджуваної якості молодших школярів на означених вище уроках.

Формування емоційного інтелекту молодших школярів на уроках «Літературного читання» відбувається через залучення дитини до світу книг, до переживання подій у творі, відчуттів героїв та їх характеристику. Під час опрацювання твору учні спроможні розрізнити емоції героїв, розповісти про причину їх прояви, спрогнозувати подальший розвиток сюжету. Молодші школярі емоційно вразливі, здатні до переживання та емпатії. У дітей такого віку емоції викликає будь-яке описане дійство – опис природи, житла, героїв, одяг, діалоги, навіть сама біографія автора впливає на емоційний стан учнів.

Розглянемо типологію вправ та методику їх проведення, які можна й потрібно застосовувати під час формування емоційного інтелекту молодших школярів у процесі освітньої діяльності на уроках «Літературного читання» в 4 класі.

Типологія вправ та завдань для формування емоційного інтелекту молодших школярів

1. Розвиток самосвідомості, аперцепція.

- 1.1. Гра (створення позитивного настрою)
- 1.2. Самостійне чи колективне складання казок, оповідання.
- 1.3. Складання альтернативних варіантів кінцівок літературних творів.
- 1.4. Створення нової міні-історії від імені одного героя.
- 1.5. Уведення персонажа до нових умов та відстежування його емоційної реакції.
- 1.6. Рекламування твору.
- 1.7. Створювання листування героїв у соціальній мережі.
- 1.8. Доповнення образу персонажа засобами мистецтва.
- 1.9. Індивідуальне чи колективне написання листа улюбленому героєві.

2. Здатність до усвідомлення й оцінювання власних емоцій, їх інтенсивність, залежність сприйняття навколишньої дійсності від емоційного стану.

2.1. Опис природи; опис емоційного стану героїв твору, опис і оцінювання, власного емоційного стану (емоції радощів, захоплення; емоції обурення, гніву).

2.2. Релаксаційні вправи для зняття психологічної напруги, тривожності.

2.3. Навчання прийомам саморегуляції з використанням музики, кольору, елементів арт-терапії.

2.4. Завдання, які підвищують самооцінку учня та приводять до відчуття власної цінності, впевненості в собі.

2.3. Дискусії.

2.4. Рольові ігри.

2.5. Ігри та завдання, що сприяють оволодіння прийомами міжособистісного спілкування, які розвивають вербальні та невербальні засоби комунікації.

2.6. Асоціювання з позитивними спогадами.

2.7. Вербалізація учнями свого емоційного стану та, навпаки, використання жестової, невербальної мови.

2.8. Завдання, з допомогою яких учні повинні дізнатися про інтереси один одного, звички, переваги та вдачу.

2.9. Проблемні ситуації, що передбачають самостійний пошук, вихід.

2.2. Оцінювання емоційності учителя під час виразного читання творів (характеристика вербальних і невербальних засобів); уміння визначати інтенсивність емоцій;

3. Соціальна самосвідомість: уміння розуміти тих, хто навколо, уміння визначати емоції; збільшення кількості емоцій, уміння керувати емоціями.

3.1. *Практикування у вираженні емоцій (міміка, жести, пантоміміка).*

а) Наприклад, у колі показати жести привітання, побажання, радості, смутку, решта – повторюють.

б) Показати частини тіла, які виражають емоцію: сум – обличчя, радість – губи; гордість – спина; смуток – рухи; страх – ноги.

в) Передати за колом вираз обличчя, що сприяє розвитку уважності, емпатії.

г) *Вправа «Скульптура»* (побудувати дві скульптури, протилежні за значенням емоцій: оптимізм – песимізм, радість – смуток, натхнення – знесилення, любов – ненависть. Потрібно вибрати, в якій скульптурі хочете побути, чому).

д) Промовити фразу з різними відтінками.

ж) *Вправа «Емоції у кольорі»*. Кожний школяр отримує аркуш паперу і олівці чи фарби. Запропонуйте учням за допомогою кольорів зобразити різноманітні емоції — радість, сум, злість, співчуття тощо. Така вправа допоможе сконцентруватися на типі емоцій та власному відгуку на них.

з) *Вправа «Емоції героїв»*. Вчитель читає школярам казку. Кожному учневі заздалегідь видаються картки з символічними зображеннями різних емоційних станів. У процесі читання дитина відкладає на стіл кілька карток, які, на її погляд, відображають емоційний стан героя в різних ситуаціях. Після закінчення читання кожна дитина пояснює, в якій ситуації герой був веселим, сумним тощо, і чому їй так здається.

к) *Вправа «Інтонації»*. Попередньо вчитель пояснює, що таке інтонація. Потім дітям пропонується по чергові повторити з різними емоціями та відповідною інтонацією (злісно, радісно, задумливо, з образою) окремі фрази. Як варіант, можна інтонаційно програти і обговорити діалог казкових героїв. За допомогою такої вправи школярі навчаються розуміти не тільки сенс сказаного, а й емоції того, хто говорить.

л) *Вправа «Намалюй емоцію»*. Кожний школяр отримує аркуш паперу і олівці чи фарби. Запропонуйте учням за допомогою кольорів зобразити різноманітні емоції — радість, сум, злість, співчуття тощо. Така вправа допоможе сконцентруватися на типі емоцій та власному відгуку на них.

3.2 *Аналіз причин емоцій і форм їх вияву* (описати життєву ситуацію та проаналізувати, як емоції виникають, чому як це впливає на самопочуття, діяльність).

3.3 *Ознайомлення із правилами управління емоціями*: зафіксувати емоцію; взяти відповідальність за свою емоційну реакцію; зрозуміти причин своїх емоцій; обрати емоційну реакцію; за необхідності стримати емоційну бурю.

3.4 *Засвоєння технік управління емоціями*: витримати паузу; відокремлення «Я» від емоцій (погляд з боку); зробити крок назад (подивитися на емоцію з іншого боку); «Я буду хвилюватися завтра», «Плюс – мінус» - (стирати мінус, малювати плюс); техніка вивільнення емоцій через рухи («Диригент»); нормалізація дихання; м'язове розслаблення; самонавіювання, аутотренінг, медитація; самомасаж; усамітнення; жарт; порахувати до 10; слухання музики; заняття спортом; малювання власних емоцій; фізична релаксація (тягнемось вгору, п'яти на підлозі, кисті рук ніби зламалися, повисли лікті, плечі, голова. Стати прямо – руки вздовж тулуба, ниточка прикріплена до голови, за яку тягнуть угору, стати на носочки).

4. Самоконтроль: уміння зберігати «емоційний баланс», особливо в критичній ситуації, розпізнавання емоцій інших людей.

4.1. Спільне розроблення разом з дітьми «Правил спілкування в класі» і можливих комунікативних проблем. Влучне формулювання. Зрозуміле пояснення, розгляд конкретного застосування правил і рутин, аналіз емоційного стану учня (учні слугуватимуть надійним «тренажером» у розвитку розпізнавання емоцій інших людей). Правила з часом потрібно змінювати, доповнювати, доповнювати у кожному класі з урахуванням віку, досвіду, цінностей учнів.

4.2. Вправа «Заморожені» сприяє аналізу способів взаємодії між людьми. За правилами вправи є люди «заморожені» і «гарячі». «Заморожені» – це люди без емоцій, а «гарячі» їх розморожують жестами, мімікою, дотиком, словами. Важливо вчити дітей домовлятися під час виконання спільних завдань, планування діяльності, дискусії, вирішення конфліктів.

4.3. Вправа «Дзеркало» – повторювати рухи один одного по чергово під повільну музику.

4.4. Вправа «Дотик» (для передавання емоцій)– намагатися без слів, дотиком передати емоцію, потім помінятися ролями.

4.5. Вправа «Рівновага» – спина до спини, присісти – встати, проаналізувати взаємодію [23, с.128-133].

4.6. Вправа «Передача відчуттів». Принцип вправи подібний до загальновідомої забавки «Зіпсований телефон». Діти сідають за колом, ведучий загадує певну емоцію чи відчуття та пошепки називає його певній дитині, далі необхідно «ланцюжком» передати цей стан за допомогою міміки, жестів дотиків один до одного. Коли діти передали відчуття по колу, можна обговорити, який саме настій стан чи емоцію було загадано. Потім ведучим може стати будь-який бажаний.

4.7. Вправа «Я здивуюся, якщо...». Сутність вправи-гри проста. Ви видумуєте кумедні ситуації, які можуть викликати подив. Наприклад, я здивуюся, якщо ти одягнеш моє плаття. Я здивуюся, якщо тато повернеться додому в костюмі супергероя тощо. Це не тільки можливість повеселитися, а й відмінне тренування уяви й винахідливості. Гра так само допомагає дітям зрозуміти, що таке «очікуване» і «несподіване».

4.8. Вправа «Уяви собі». Учитель запитує учня: «На чому ти сидиш? Учень відповідає. Потім йому пропонується уявити й зобразити, ніби вона злякалася, коли сиділа на даху (на верхівці дерева). Можна запитати «Що ти побачила?». Потім пропонують уявити й показати, як би вона здивувалася, якби побачила веселу лисичку (великого птаха, ведмедя); якби вона злякалася, якби побачила дракона (чудовисько, бабу Ягу).

Таким чином, систематичне й системне формування емоційного інтелекту молодших школярів на уроках «Літературного читання» – надсучасне завдання для учителів початкових класів. З цієї метою нами виокремлено основні вправи, завдання та методику їх використання з метою формування емоційного інтелекту. Схарактеризовані вправи спрямовані на формування психічного здоров'я, зокрема на уміння розслаблятися, розбиратися в емоціях – своїх і чужих, уміння домовлятися, вирішувати конфлікти.

Список використаних джерел

1. Батурич М.А., Матвеева Л.Г. Соціальний і емоційний інтелект: міфи реальність. Вісник ПУкрГу, 2009. № 42. С. 4-7
2. Гарднер Г. Множинні інтелекти. Теорія у практиці. Хрестоматія.К.: Мегатайм, 2014. 288 с.
3. Голман Даніель. Емоційний інтелект. Чому він може значно більше, ніж IQ? 2015. 186 с.

5. Зарицька В.В. Психологія розвитку емоційного інтелекту у системі професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю : дис.. ... д-ра. псих. наук : 19.00.07. Запоріжжя, 2016. 513 с.

6. Емоційний інтелект / упор. А. Козлова. Київ: «Вид. група «Шкільний світ»», 2018. 128 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНО-ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Горбач Ауріка Андріївна,

здобувач магістерського рівня вищої освіти
1 курсу Навчально-наукового інституту
педагогіки і психології Глухівського НПУ
імені Олександра Довженка.

*Науковий керівник: Мозуль Ірина
Вікторівна,* кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методики
початкової освіти Глухівського НПУ імені
Олександра Довженка

Ключові слова: мотивація, пізнавальний інтерес, навчально-пошукова діяльність, «Я досліджую світ», молодші школярі, методика навчання, початкова школа.

Актуальною проблемою сучасного розвитку педагогічної теорії та практики є активізація навчально-пошукової пізнавальної діяльності школярів, яка сприяє ефективності навчання: розвиток інтересу до навчальної діяльності, свідоме й міцне здобуття знань, перетворення знань у переконання, самостійність думки й практичних дій учнів. Освітній процес без активізацій пізнавальної діяльності школярів неможливо уявити, тому що вона сприяє засвоєнню теоретичних знань, опануванню комунікативними й практичними вміннями, створює умови для розвитку інтелектуальних здібностей і самореалізації молодших школярів. Пізнавальна активність учня визначається як внутрішня його готовність до участі в процесі оволодіння знаннями, уміннями й навичками, виявлення творчого підходу й самостійності до виконання навчальних завдань.

Центральною ланкою освітнього процесу в початковій школі повинен бути учень. Щоб залучити кожного школяра до активної пізнавальної діяльності, треба створити таке освітнє середовище, яке сприятиме забезпеченню спільної роботи під час вирішення поставлених завдань, можливості вільного доступу до різних джерел інформації, змоги проявити свої творчі здібності, спілкування з однокласниками.

Проблеми освітньої діяльності молодших школярів, що є основою й фундаментом процесу навчання, належать до психологічних і педагогічних проблем, які є завжди актуальними й вимагають постійної уваги. Психолого-педагогічна література розглядає навчальну діяльність учнів як розвиток нових якостей і здібностей, (Л. Виготський, С. Рубінштейн); засвоєння знань під час виконання певних дій, що їх виконує школяр (П. Гальперін); специфічний вид навчальної діяльності (В. Давидов, Д. Ельконін); як тип провідної діяльності, в процесі якої особистість учня формується (О. Леонтьєв); пізнавальна діяльність (Б. Ананьєв); діяльність, спрямована на засвоєння знань і вмінь людства (І. Шаповаленко).